

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. aprila 1862.

Še nekaj zastran črne ali živinske soli.

Slavno c. kr. poglavarstvo krajnsko je z dopisom od 8. t. m., št. 3256, naznanilo tukajšni kmetijski družbi, da se živinska sol v Trstu dobiva cent po 1 gold. 20 kr., in da se daje to vsem c. k. okrajnim gospodkam na znanje z ukazom, naj one po navadni poti razglasijo to znižano ceno vsem županom; sicer pa c. kr. deželno poglavarstvo tudi želi, naj kmetijska družba po svojih potih razglasi to po deželi.

Spolnovaje to željo sl. deželnega poglavarstva se nanašamo na oznanila, ki so jih „Novice“ že pred razglasile v svojem 4., 11., in 13. listu, in pristavljamo danes le še to, da „Novice“, katerim je skrb za vse slovenske dežele, bojo skusile pozvediti, po kolikšni ceni se bo iz Trsta dobivala sol v Celje, Marburg itd.

Imenitno za svilorejce.

Svilorejcom (židorejcom) je znano, kakošna škoda jim dohaja od kužne bolezni svilnih črvičev. Vsem priporočanim sredstvom vkljub se čedalje bolj širi ta huda bolezen. Ako o tej zadevi nekoliko globočeje segamo in premišljujemo, moramo potrditi, da ta bolezen izvira iz nenaravne klaje, po kateri se v črvičih nezdrava tvarina (materia) pridružuje.

Resnico tega mnenja potrjuje živalsko in rastlinsko življenje. Kakoršna koli žival, od človeka do najmanjše živalice, hujša in hira po vžitku nenaravnih jedil. Nektero jed vživa žival z veseljem, se tudi po videzu dobro redi in počuti; al vendar kviri njeno naravo, ji bolezen in smert donaša.

Tako si tudi že dolgo časa ubijamo glave: od kod pride, da so žita pogostoma sentive, ali da zbledijo, pa ne pomislimo, da sejemo žita po njivah, na katerih jim potrebna živeža primanjkuje. Če tudi to ali uno žito videzno plenja, pa vendar nima lastnosti dobrega žita, zlasti pa mu primanjkuje zdravega življa (popolnoma plodne moči).

Tako se godi s krompirjem. Vedna skrb poljedelcev je, obilo debelega krompirja pridelovati. V ta namen gnojijo njive na vso moč brez prevdarka, kakošen gnoj pristje krompirju. Pridelek je res obilen, krompir debel; toda je pregan; njega sestavki niso v naravni meri; iz tega pa izvira njegova bolezen.

Ravno tako je bolezen svilodov ali svilnih črvičev najbrže edino iskati v nenaravni klaji.

Znano je, da oni vživajo samo murbino perje. Murb je pa več plemen:

1. Divje murbe, ki donašajo bel, višnjev ali črn sad; vse imajo zobato perje;

2. cepljene murbe, ki imajo podolgasto nezobato perje, tudi bel, višnjev ali črn sad; perje njih je debeleje, mastneje in bolj vodeno od perja divjakov;

3) murbe filipine, ki imajo sila veliko perje pa zlo vodeno z malo sladkorjem in belakom;

4) murbe moretiane, ki najbrže izvirajo iz semena filipink, oplodenih po divjakih ali cepljenih murbah.

Vseh teh murb perje uživajo svilodi, toda vsako perje jim ne tekne enako.

Moje velikoletne skušnje so me popolnoma prepričale, da svilni črviči, rejeni s perjem divjih murb, se najbolje ohranijo, najmanj boleajo in najtrje mešičke predejo, — da pa rejene s perjem pitanih ali cepljenih murb sicer naglo rastejo, pa rade boleajo, najbrže ker se prepasejo. Da rejene s perjem od filipine kasno rastejo, zlo cepajo, in mehke mešičke predejo, se godi najbrže zavoljo nedostojne piče.

Veselilo me je v časniku „Neueste Erfindungen“ str. 6. 1862 brati, da se ta moja skušnja vjema s skušnjo v Trientu na Tiroljskem. Ta časnik pravi: „Tridentinci se malo pečajo s cepljenimi murbami, pokladajo svilodom zgolj perje od divjih murb, in še niso imeli bolnih. Njih mešički (galete) so više cenjeni od drugih, tudi tridentinska svila je dražja od drugotne“.

To zvedbo razlašam z namenom, da se za svilorejo uneti gospodarji vejo ravnati po nji.

Toda še pristaviti moram, kako je treba divje murbe gleštati, da niso trnaste, ktere namesto obilo perja skor zgolj sad donašajo.

Kakor vsako drevo, raste čvrsto tudi murba le v dobro obdelani zemlji, zatega voljo se mora vsako leto okopavati in močno obrezavati.

Tako gleštana divja murba bo dajala vsako leto obilo perja, ne bode trnasta, in tudi ne bo donašala sadja.

Dr. Orel.

Pomladansko življenje. *)

Gorkeje solnce sije, stopil se je sneg in zemlja zgubila je belo odejo. Že poganja trava in cvetó beli zvončki in spomladanski podlesk. Stopimo tudi mi ob solnčnem dnevu iz hiše, da sopemo milo pomladansko sapico, da se radujemo nad prvimi cvetkami in mladim zelenim žitom.

Malo še smo koračili, ko že neko brenčanje čujemo. Kaj je to? od kod ti znani glasi? Glej, blizo nas pri potu raste vrbov grm, nima še perja; al že ga kinčijo rumene lepodišeče mačice. Od tega grma smo čuli znane glase: tū praznujejo žužki novo pomlad. Kako vse mrgoli, kako vse se premikuje. Naravoslovec naštel bi nam kmali imen na kupe; al kdo bi poslušal to suho latinščino? Raje si poglejmo preveselo gibanje.

Največ hrupa delajo bčelice, ktere so znabiti uro hodá priletele, da si naberajo sladkega medú. Vidimo tudi še druge, divje bčelice, manje od prvih, unim po barvi podobne, ali pa po hrbtu belkasto-kosmate. Da to so divje bčele, kaže nam že vse njih obnašanje. Plašne letajo krog grma, malo posedejo in zopet urno kot blisk odletijo, med tem ko domače počasi letajo od mačice do mačice. Vidimo tudi več plemen muh; posebno veselo leta od vejice do vejice, bolj igraje se kot hrano iskaje, muha z rumeno-prepasanim ži-

*) Gosp. dopisnika tū prosimo očitno, naj bi nas večkrat razveselil z mičnimi natoroznanskimi spisi! Vred.

votom. Ravno je ena tih živalec na rumeno mačico se skobacala in rilo v majhno cvetko vtaknila — ko plašno odskoči. Prikazala se je namreč za-njo velika in grozovita zver — ósa, ktera na deblu sedi in s svojimi močnimi čeljustmi mlado zeleno kožo trga, da si iz nje napravi oseniše. Blizu te sedi njena sorodnica, mala črna ósa, se pa le bolj strahovito obnaša. Vrh grma, lesketaje se v solcu, sedi metulj s krasnim pavovim okom na perutnicah. Ravno se drugi, lemonino-rumeno barvan, zraven njega vsemi hoče; al uni odleti, išče si drugega sedeža, ker je preponosen, da bi sedel v svoji krasoti zraven brata v priprosti rumeni obleki. Daleč spodej se je v kotiček stisnila ponižna polonca s črnimi pikami na rumenkasto-rudečem hrbtu; ne meni se za to glasno rojenje; vesela je, da je mogla svoje stanovanje pod suhim listjem pustiti in podati se na solnce.

To je življenje! Kako lazijo in plezajo male živalice, kako letajo in frčijo, buče in mrmrajo — se vé da čmrla z basom ne manjka. Oj radostna majka natora!

Pa kakor pri ljudeh, tako je tukaj. Vrsti se veselje in žalost. Sredi veselega gibanja marsiktero živalico smrt doide — v suhem listku plena čaka mali osmeronožni pajk. Spledel si je v kotičku malo hišico, in gorje mušici, ako mu se približa. Koj je mrtva in krv ji izpita. Pa ubijavec ni samo pajk; tudi šestnogati mravljinca letajo po deblu gori in doli, iskaje, koga bi zgrabili. Tako počne tudi ósa, kadar jo glad tare.

Zdaj pridejo temni oblaki, ki zakrijejo solnce — kako neprijazno je koj! Padejo kaplje dežja, v grmu vse potihne. Letajoče živali zginejo, bolj okorne pa se trdno vejic oklepajo, da ne bi jih veter na tla pometal. Kako kratko bilo je veselje!

Prašal bodeš, odkod že tako zgodaj vse te živali? To ti bom, dragi čitatelj, skusil povedati, poprej pa še moram omeniti, da niso to že vse živalice, ki praznujejo pomlad. Če pridemo na večer k ravno temu grmu, najdlji bomo ponočne metulje in še več drugih ponočnjakov. Mnogo jih lazi tudi po potih, veliko jih leta nad vodami itd. Odkod tedaj že tako zgodaj te živalice?

Kadar v jeseni drevje že golo stoji, ptičice že omolknejo in je v naravi že vse mrtvo viditi — takrat je med žužki še veselo gibanje. Veliko jih je še živih, poiskali so si pod listjem ali mahom, v votlih drevesih ali pod zemljo prezimišča. Žužki in mušice, ktere smo vidili, niso se zredili (saj ne vsi) še letos; zbudili so jih le gorki solnčnati žarki iz zimskega spanja. Veliko muh nam kaže, da je nemilega časa zob na njih perutnicah glodal. Mravlje, divje bčele, čmrlji in óse tudi prezimujejo. Ravno tako tudi mnogo metuljev.

Mnogo drugih nam kaže na lepem, nikako poškodovanem životu, da so se spomladi zvalili, kakor: spomladanske muhe in ponočni metulji. Ti so preživeli zimo v mešičkih. Ko je gorko solnce prisijalo, bilo jim je pretesno v hišici, jeli so se stegovati, odeja je počila, ali pa so jo preglodali sami — in veselo je stopila živalica na solnce, praznovaje prvo pa oj! tudi zadnjo spomlad.

Veliko žužkov prezimuje tudi kot gosence, tako: veliko ponočnih metuljev. Majhne, na pol odraščene ležé pozimi pod listjem ali perjem tistih rastlin, od katerih se živé. Najmanj veselja doživé tiste, ktere ko odraščene gosence zimo preživé. Koj ko spomlad nastane, zavijejo se v mešičke, metulj pa, ki izleze, že zamudil je spomlad.

Poslednjič so živalice, ki v jajčkih prezimujejo, — pa pustimo to, podajmo se raje h grmu nazaj, veselimo se veselega gibanja, in vošimo veselimi živalicam, da jih kak naroslovec s svojimi knoflicami ne zasači. A. Zup.

Odprto pisemce našim rojakom po Slovenskem.

Iz dolenske strani 30. marca. Obveljala je tedaj naša pravica. 17. dan t. m. je dolg boj za naš mili materni

jezik odločil za nas zmagovavno. Gosp. minister pravosodja je sam spoznal očitno pred avstrijskimi narodi, da so tirjatve slovenskih rodoljubov pravične, da se jim zadostiti mora. Izkazana je tedaj našim hrabrim vojščakom za narodne pravice po ministerstvu samem čast in priznanje, in osramočeni so vsi tisti, ki so s toliko predrznostjo naše poštene možake psovali, da so „ultrasi“, „fantasti“, „utopisti“, ki so jih denuncirali po vseh časnikih, da so „staatsgefährlich“, „Wühler“, „unverbesserliche Partei“ in Bog vedi, kaj še vse. Ta huda pravda je tedaj končana, in blagor nam in Avstrii. Pravica toliko obrekovana, tako dolgo in tako trdovratno odbijana, ona je naposled vendar le zmagala.

Res je, da nam še ni vse dovoljeno, kar smo prosili, in kar nam po načelu ravnopravnosti tudi po vsej pravici gre; al če pomislimo, kakor ste drage „Novice“ že zadnjič omenile, na strašne „berichte“ tistih gospodov, ki so se, čeravno po lastnih ministrovih besedah ne znajo našega jezika ne pisati ne brati, vendar predrznili, smelo sodbo storiti, da Slovenci še nimamo pismenega jezika, da se med seboj še ne razumemo ne, in toliko, da niso rekli, da Slovenci tudi ne govorimo, ampak le lajamo: ne smemo se čuditi, da je ministerstvo danim dovolitvam sèm ter tje priobesilo pristavek: „kolikor je mogoče, kar se dá“.

Al na nas je zdaj, pokazati, ne samo, da imamo pismeni jezik, ampak da je on tudi popolnoma dozorel za pisarnico in javno življenje, in da je mogoče opravljati v njem vse službene dela; na nas je, dragi Slovenci, pokazati, da svoj jezik v resnici ljubimo, in da njega obveljavo v javnem življenji resnobno tirjamo.

Kaj ne, dragi moji, kadar ste prišli v kancelijo, kjer se je pisal tuj jezik, kaj vam je pomagalo, da ste bili zraven, ako so se vaše izreke in izreke vaših prič zapisovale v tuji, vam nerazumljivi nemščini? Kaj vam je pomagalo, če ste si besede, ki ste jih mislili govoriti, še tako skrbno pripravili; če še tako natanko ste prevdarili vsako črkico, pred-no ste jo zinili; kaj vam je vse to pomagalo, ako niste vedili, kaj se je zapisalo, in ako je slovenščine ne zmožen uradnik zapisal, kakor je on vedil in znal?

Ako tedaj, dragi moji, hočemo, da prestanejo enkrat vse te grozne napake, ti žalostni spominki naše nesvobode, stopimo na noge in poprimimo se, kar nam je dano. Po milosti Njih Veličanstva našega presvitlega cesarja in po dovolitvah našega ministerstva mogoče nam je zdaj, otresti se poslednjih verig naše narodne sužnosti.

Pa tudi vi, uradniki slovenski, poprimite se iskreno narodnega jezika; ne trpite na sebi otožbe, da ste vi edina zapreka narodne ravnopravnosti! Ne bojte se začasnih težav! Omne initium fervet. Ne bojte se, če se vam včasih tudi kaka tujka vkrađe med čisto slovenščino. Saj tudi nemški jezik ni čist, in reči smemo, da naš, čeravno mnogo pokvarjen, je vendar še čistejši.

Posebno pa vi, slovenski ljudje, ki imate v pisarnicah opraviti, izkažite čast svojemu jeziku in svojemu narodu. Posvojite si brez obotavljanja pravice, ki so vam zdaj po vladi dovoljene. Podajajte kancelijam vloge le v slovenskem jeziku; tirjajte, da se vaše prošnje, vaše izreke v protokolih pišejo le v vašem jeziku, da se vam bodo v tem jeziku tudi vse povabila, vse odloke pošiljale. Ne bojte se, če kak nemškutarski birokrat tudi zareži na vas, ali se vam celó zagrozi, ne bojte se; ampak tirjajte svojo pravico; ako vam jo odreče, pritožite se na višo gosposko in oglasite njegovo ravnanje tudi po „Novicah“. Že se pride v okom takemu nasprotovanju cesarske besede in narodnih pravic.

Tudi tisti, ki znate nekaj nemški, ne zamujajte zlate prilike, potegniti se za svoj narod; ne mislite, da je vam to vse eno. Zakaj motite se mnogi, mnogi, ako mislite, da znate nemški jezik toliko, da bote nemški „Amtsstil“ in „visoki stil“ razumeli. Viši nemški jezik, kakor se danda-